

Asia: VN/18098/2025

Lausuntopyyntö: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain

Perustelut tiiviisti

-

2. Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

-

Perustelut tiiviisti

-

3. Mikä seuraavista vaihtoehtoista olisi mielestänne tarkoituksenmukaisin tapa järjestää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta? Valitkaa yksi ja perustelkaa vastauksenne.

-

Perustelut tiiviisti

-

4. Lausuntopalaute lukuun 1 (Yleiset säännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 1 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

5. Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla muutoksella olevan lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja päättymiseen?

-

6. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskevan asiakasmitoituksen joustavoittamisesta mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

7. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

8. Lausuntopalaute luvusta 3 (Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 3 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta sekä vaikutuksista.

-

9. Lausuntopalaute luvusta 4: Onko ehdotus, jonka mukaan lupa lapsen tutkimiseen annettaisiin jatkossa hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä hallinto-oikeuden sijaan, mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

10. Selkiyttävätkö luvun 4 ehdotukset lastensuojelun päätöksentekosääntelyä?

-

Perustelut tiiviisti

-

11. Lausuntopalaute luvusta 5: Onko ehdotus edunvalvojan palkkioiden ja kulukorvausten rajaamisesta ja yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia (etenkin taloudellisia) arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

Muut mahdolliset huomiot lastensuojelun edunvalvontaa koskevasta sääntelykokonaisuudesta?

-

12. Muu lausuntopalaute luvusta 5 (Lapsen osallisuus): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 5 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

13. Lausuntopalaute luvusta 6 (Menettelysäännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 6 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

14. Lausuntopalaute luvusta 7 (Lastensuojelun avohuolto): Ovatko lastensuojelun avohuoltoa koskevat ehdotukset mielestänne kannatettavia?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

15. Lausuntopalaute luvusta 8 (Lapsen kiireellinen sijoitus): Onko kiireellisen sijoituksen jatkoa koskeva ehdotus (keston lyhentäminen 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

16. Lausuntopalaute luvusta 9 (Huostaanotto): Onko huostaanottoa koskeva ehdotus (50 §) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

17. Lausuntopalaute luvusta 10 (Kodin ulkopuolinen sijoitus): Onko kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvontaa koskevien säännösten täsmentäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ehdotetulla tavalla mielestänne kannatettavaa?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

18. Lausuntopalaute luvusta 11 (Laitoshoidto): Onko ehdotus lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisestä ja osittaisesta joustavoittamisesta (ml. lapsikohtainen vähimmäismitoitus 1 työntekijä/lapsi sekä mahdollisuus suhteuttaa mitoitusta sijoitettujen lasten lukumäärään) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

19. Onko ehdotus turvahenkilöä koskevaksi sääntelyksi, jossa turvahenkilön tehtävät ja toimivaltuudet erotetaan selvästi hoito- ja kasvatustehtävistä, mielestänne toimiva?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

20. Lausuntopalaute luvusta 12 (Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 12 säännöksistä 90 § (yhteydenpidon rajoittaminen) ja 93 § (henkilöntarkastus) ja niiden käytännön toimivuudesta ja vaikutuksista.

-

21. Lausuntopalaute luvusta 13 (Jälkihuolto): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 13 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

22. Lausuntopalaute luvusta 17 (Voimaantulo): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita voimaantuloa koskevista säännöksistä ja niiden vaikutuksista.

-

23. Lausuntopalaute ehdotuksesta koskien lisärahoitusta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVa) turvaamiseksi yksityisissä koulukodeissa ja Valtion koulukodeissa: Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita TUVa-koulutuksen rahoitusta koskevasta säännöksestä ja sen vaikutuksista.

-

24. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen taloudellisista vaikutuksista?

-

25. Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksen 38 §:n 3 momentilla mahdollisesti olevan?

-

26. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen muista vaikutuksista?

-

27. Vapaamuotoiset huomiot

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä

Sosiaalihuoltolaissa säädettäisiin jatkossa uudesta lapsiperhepalvelusta ja osaa nykyisistä lastensuojelun avohuollon tukitoimista toteutettaisiin jatkossa lapsiperhepalveluna. Muutoksilla pyrittäisiin edistämään hallitusohjelman mukaista varhaista tukea, moniammatillista lapsiperhetyötä ja lastensuojelun avopalveluja painottavaa palvelurakennetta. Suomen Psykiatriyhdistys pitää

kannatettavana esityksen tavoitetta vahvistaa varhaista tukea ja siirtää painopistettä korjaavista palveluista varhaisempaan puuttumiseen. Samalla herää kuitenkin huoli siitä, että lastensuojelun ja avohuollon tukitoimien välinen raja voi käytännössä nousta entistä korkeammaksi, mikäli perustason palveluihin ei osoiteta riittäviä lisäresursseja. Jo nykytilanteessa lastensuojelun asiakkuuteen pääseminen edellyttää usein vaikeaksi kehittyneitä kokonaistilannetta, jossa huolta on seurattu pitkään liian rajallisin tukitoimin. Uudistuksen onnistuminen edellyttää, että tiiviin tuen mahdollisuudet aidosti siirtyvät varhaisempaan vaiheeseen ja kohdentuvat erityisesti eniten tukea tarvitseville lapsille, nuorille ja perheille. Sinänsä esitys painopisteen siirtämisestä varhaiseen tukeen ja siihen, että asiakkuudet käynnistyvät ensisijaisesti sosiaalihuoltolain mukaisina asiakkuuksina on uudistuksena kannatettava ja helpottaa terveydenhuollon puolelta tehtävien huoli-ilmoitusten tekoa ja palveluntarpeenarvioiden pyyntöä, sillä ohjaus lastensuojeluun koetaan usein stigmatisoivana ja/tai epäluottamuksena huoltajia kohtaan, eikä niinkään tuen tarpeen kartoittamisena, jollaiseksi se kuitenkin usein tarkoitetaan.

Esityksessä todetaan, että lastensuojelulain ja terveydenhuoltolain velvoittavista säännöksistä huolimatta lastensuojelun asiakkaana olevien lasten hoitoon pääsyssä on edelleen merkittäviä ongelmia. Esityksen mukaan vastuu lasten mielenterveyden häiriöiden hoidosta jää käytännössä usein lastensuojelulle ja sijaishuoltopaikkojen työntekijöille, vaikka näillä ei lähtökohtaisesti ole terveydenhuollon erityisosaamista lasten tarvitsemien hoitojen toteuttamiseen. Mielenterveystyön näkökulmasta lastensuojelun tehtävänä on ensisijaisesti turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö ja riittävä huolenpito. Tarvittaessa lastensuojelun tulee hyödyntää mielenterveysalan ammattilaisten konsultaatiota, mutta hoidon tarpeen arviointi, hoitopäätökset ja vastuu hoidosta kuuluvat terveydenhuollolle. Terveydenhuoltolain 51 § mukaisesti terveydenhuollon tehtävänä on arvioida hoidon tarve ja järjestää lääketieteellisesti tarpeelliseksi arvioidut palvelut säädetyissä määräajoissa. Terveydenhuoltolain 57 § mukaan potilaan sairaanhoidon järjestämisestä päättää terveydenhuollon toimintayksikön vastaava lääkäri tai hänen ohjeidensa mukaisesti muu laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Hoidon tarpeen, hoidon tason ja hoidon riittävyden arviointi kuuluu siten lähtökohtaisesti terveydenhuollolle.

Esityksessä todetaan myös, että osa lapsista joutuu kodin ulkopuoliseen sijoitukseen riittämättömien terveyspalvelujen vuoksi. Erityisesti haastavasti oireilevien, pitkäaikaisesti itsetuhoisten tai runsaasti päihteitä käyttävien nuorten kohdalla sosiaalihuollon ja terveydenhuollon näkemykset voivat poiketa toisistaan. Suomen Psykiatriyhdistys yhtyy esityksen näkemykseen siitä, että näissä tilanteissa tarvitaan tiivistä ja rakenteellisesti tuettua yhteistyötä lastensuojelun ja psykiatrisen hoitojärjestelmän välillä. Lapsen edun mukaista on, että palvelut toteutetaan mahdollisimman yhtenäisenä kokonaisuutena monialaisessa yhteistyössä ja vältetään tarpeettomia siirtoja palvelusta tai yksiköstä toiseen.

Esityksen mukaan huostaanottoon voitaisiin ryhtyä vasta, kun lapsen ja huoltajan tarvitsemat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä avohuollon tukitoimet eivät ole mahdollisia, tarkoituksenmukaisia tai ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Tähän liittyy kuitenkin merkittäviä käytännön kysymyksiä. Erityisesti jää epäselväksi, kuka arvioi palveluiden riittävyttä ja soveltuvuutta sekä miten tätä koskeva tieto välittyy eri viranomaisten välillä. On olemassa riski, että osa lapsista jää palvelujärjestelmän väliin tilanteissa, joissa lastensuojelu katsoo ongelmien kuuluvan

ensisijaisesti terveydenhuollolle, mutta terveydenhuolto ei kykene toteuttamaan vaikuttavaa hoitoa lapsen kaoottisen elämäntilanteen, puutteellisen vanhemmuuden tai muiden sosiaalisten olosuhteiden vuoksi. Juuri tällaiset rajapintatilanteet ovat nuorisopsykiatrian näkökulmasta yksi keskeisimmistä käytännön työn haasteista.

Osa lapsista ja nuorista tarvitsee samanaikaisesti sekä terveydenhuollon että lastensuojelun palveluja. Näitä palveluja ei tule nähdä toisensa poissulkevinä vaihtoehtoina, vaan toisiaan täydentävinä kokonaisuuksina. Erityistä huomiota tulee kiinnittää runsaasti päihteitä käyttäviin nuoriin sekä ilman riittävää perhe- tai lähiverkostoa Suomessa eläviin maahanmuuttajataustaisiin nuoriin, joiden palveluntarpeet ovat usein samanaikaisesti sekä sosiaalisia että hoidollisia. Näiden nuorten riittävien palvelujen turvaaminen on perusteltua sekä inhimillisistä että pitkän aikavälin yhteiskunnallisista ja kansantaloudellisista syistä.

Vaativimpien yhteisasiakasryhmien palveluiden kehittämiseksi tulisi selvittää nykyistä vahvemmin sellaisten toimintamallien ja yksiköiden käyttöönottoa, joissa lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon osaaminen yhdistyy. Integroidut hybridi-, tai yhdistelmäyksiköt voisivat vastata nykyistä paremmin kaikkein vaativimpien lasten ja nuorten tarpeisiin.

On myös huomioitava tilanteet, joissa lapsen sairaus edellyttää pitkäkestoista valvontaa, ohjausta tai arjen rakenteita, joita huoltaja ei kykene järjestämään esimerkiksi oman työtilanteensa, jaksamisensa tai muiden olosuhteiden vuoksi. Tällaisia tilanteita voi esiintyä esimerkiksi vaikeahoitoisten syömishäiriöiden, vakavien psykiatristen häiriöiden tai pitkäaikaissairauksien yhteydessä. Vaikka sijoittamisen taustalla oleva ongelma liittyisi sairauteen, ei ratkaisu tällöinkään välttämättä löydy yksinomaan terveydenhuollon palveluista, mikä korostaa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistä vastuuta. Lastensuojelun viimesijaisuuden korostaminen ei voi johtaa tilanteeseen, jossa terveydenhuollolle syntyy uusia velvoitteita ilman vastaavaa resurssien vahvistamista. Mikäli lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluilta odotetaan nykyistä laajempaa vastuuta vaativien asiakasryhmien hoidosta, tulee samalla varmistaa riittävä henkilöstö, palvelukapasiteetti ja osaaminen. Erityistä huomiota tulee kiinnittää nuorisopsykiatrian vuodeosastohoidon, vaativan avohoidon sekä kuntouttavien palveluiden riittävyyteen.

Kiireellisen sijoituksen enimmäiskeston lyhentäminen voi lisäksi lisätä terveydenhuollon asiantuntija-arvioiden, lausuntojen ja kannanottojen tarvetta tilanteissa, joissa lapsen edun arviointi edellyttäisi nykyistä enemmän aikaa. Muutoksen vaikutuksia terveydenhuollon resurssien riittävyyteen tulee seurata tarkasti.

Nuoruusikäisten huostaanotot ovat käytännössä harvoin äkillisiä ratkaisuja, vaan pitkän palveluhistorian ja monivaiheisen arvioinnin tulosta. Tällaisissa tilanteissa keskeisenä tavoitteena tulee olla nuoren elämäntilanteen vakauttaminen. Mahdollisen kotiuttamisen tulee perustua todellisiin muutoksiin perheen tilanteessa tai riittäviin tukitoimiin, jotka mahdollistavat turvallisen

arjen. Samalla on tärkeää vahvistaa perheiden kanssa tehtävää työskentelyä sijoituksen aikana, jotta sijoituksesta muodostuu aidosti kuntouttava ja lapsen edun mukainen kokonaisuus.

Laitosmitoituksista ja niiden muutosten vaikutuksista työllisyyteen

Laitosmitoituksia on esitetty uudistettavan siten, että jos yhdestä asuinyksiköstä koostuvaan lastensuojelulaitokseen olisi muutoin kuin tilapäisesti sijoitettu vähemmän kuin 7 lasta, laitoksessa tulisi olla vähintään 6,5 hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää nykyisen 7 sijaan. Esityksessä tuodaan esille, että sillä arvioidaan olevan vaikutuksia työllisyyteen siten, että sijaishuollossa tullaan tekemään enemmän määräaikaisia ja nollatuntisopimuksia. Vaikutuksen arvioidaan koskevan sekä nais- että miestyöntekijöitä. Muutos voi kuitenkin koskettaa enemmän naisia, sillä sijaishuoltoyksiköissä saatetaan edelleen suosia miestyöntekijöitä voimankäyttöä vaativien vaaratilanteiden vuoksi, vaikka tällaista käytäntöä ei tutkimustiedon valossa voikaan pitää täysin perusteltuna. Lisäksi esityksessä tuodaan esille, että työpaikkojen mahdollinen vähentyminen voi lisätä kuormitusta ja johtaa henkilöstön suurempaan vaihtuvuuteen, mikä on ehdottomasti haitallinen lieveilmiö puhuttaessa sijaishuollosta, jonka tärkein tehtävä olisi toimia turvallisena ympäristönä lapselle. Vaihtuvuus lisää levottomuutta ja epävarmuutta. Lasten on vaikea oppia luottamaan aikuisiin ympäristössä, jossa vaihtuvuus on suurta ja usein sijaishuollossa hoidettavilla lapsilla voi lähtökohtaisesti olla taustallaan hylkäämiskokemuksia ja myös tästä johtuen haasteita luottaa aikuisiin. Tällaiset lapset hyötyvät mahdollisuudesta kiinnittyä sijaishuoltoyksikköön ja mielenterveyden kannalta olisi olennaisen tärkeää, että lapsille voidaan tarjota kokemus turvallisesta kasvuympäristöstä, jota jatkuvasti vaihtuva henkilöstö tuskin pystyy tarjoamaan. Tämä taas voi johtaa psyykkisten ongelmien vaikeutumiseen, joilla on kauaskantoiset seuraamukset ja todennäköisesti kustannuksia yhteiskunnalle. Enemmän pitäisi arvioida sitä, millä tavoin voidaan tukea henkilöstön pysyvyyttä ja tukea työssä jaksamista ja pysymistä mahdollisimman hyvin. Henkilöstön vähentämistä esityksen mukaisesti täten ei voida tukea.

Rajoitustoimenpiteistä

94 § mukaisesti henkilönkatsastuksessa on erikseen määritelty, että henkilönkatsastuksen tulee pääsääntöisesti suorittaa katsastettavan kanssa samaa sukupuolta oleva henkilö. 93 § henkilöntarkastukseen liittyen todetaan erillisenä kohtana, että tarkastus tulee tehdä lasta kunnioittavasti, mahdollisimman hienotunteisesti ja lapsen yksityisyyttä mahdollisimman vähän loukaten, mikä tulisi lisätä myös kohtaan § 94. Sukupuoleen ja sen tunnistettuun moninaisuuteen liittyen olisi olennaista antaa, jos mahdollista, myös nuoren itse vaikuttaa siihen, kuka katsastuksen / tarkastuksen tekee, sillä lapset/nuoret saattavat sukupuoleltaan ja seksuaali-identiteeteiltään identifioitua hyvin moninaisesti ja toisinaan turvaa voi myös tässä tilanteessa tuoda mahdollisuus vaikuttaa toimenpiteen suorittajaan huolimatta tämän sukupuolesta, huomioon ottaen sen, että pyyntö on kohtuullinen eikä tilanteessa kohdistu fyysistä tai psyykkistä uhkaa henkilökuntaa/ toimenpiteen suorittajaa kohtaan.

Väyrynen Tommi
Suomen Psykiatriyhdistys